

ปรมัตถธรรม (๒)

สุภีร์ ทุมทอง

๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ปรหมัตถธรรม

ปรหมัตถธรรม ๔

ตตถ วุตตาทิธมมตถา จตุธา ปรมตถโต

จิตตํ เจตสิกํ รูปํ นิพพานมิตติ สพพธา.

(สงคห. ๒/๑)

ปรมาัตถธรรม

๑. จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๒. เจตสิก ๕๒
๓. รูป ๒๘
๔. นิพพาน

๑. จิตปรมัตถ์

อารมฺมณํ จินฺตเตตฺตี จิตฺตํ, วิชานาตฺตี อตฺโถ.(จิตทั้งหมด)

ชวณวีถิวเสน อตฺตโน สนฺตानํ จิโนตฺตี จิตฺตํ.(โลกียกุสลจิต, อกุสลจิต, กิริยาจิต)

กมฺมกิลเสหิ จิตฺนฺติ จิตฺตํ. (วิปากจิต)

จิตฺตตาย จิตฺตํ.

จิตฺตกรณตาย จิตฺตํ.

(อภิ.สง.อ. ๑/๑/๑๑๐)

๑. จิตปรมาตม์

จินตเตตตี **จิตตัม**, อารมมณัม วิชานาตีตี อตโถ.

วิสยวิชานนลกขณัม จิตตัม.

จินตเนนตี เอเตน กรณญเตน สมฺปยุตฺตธมฺมาตี จิตตัม.

จินตนมตตัม จิตตัม

(วิภาวินี. ๒/๑๖๕)

๑. จิตปรมาัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะของจิต

วิชานนลกขณั

ปุพฺพงฺคมรสี

สนฺธานปจฺจุปฺภูจฺานั

นามรูปปทฺฐจฺานั

(อภิ.สง.อ. ๑/๑/๑๖๑)

๑. จิตปรมัตถ์

กตมํ ตสฺมึ สมเย **จิตฺตํ** โหติ.

ยํ ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ มโน มานสํ

หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทรียํ

วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโร ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ.

อิทํ ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ.

(อภิ.สํ. ๓๔/๖ ฌมฺมวาทจฺวาร)

๑. จิตปรมัตถ์

ยญจ โข เอตํ ภิกฺขเว วุจฺจติ จิตฺตํ อิติปิ,

มโน อิติปิ, วิญฺญาณํ อิติปิ,

ตํ รตฺติยา จ ทิวสฺสฺส จ อญฺเฑทว อูปฺปชฺชติ อญฺเฑํ นิรุชฺฌติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มกฺกโฏ อรญฺเณ จ พุรฺหาเวเน จรมาโน

สาขํ คณฺหาติ, ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺเฑํ คณฺหาติ,

ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺเฑํ คณฺหาติ, ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺเฑํ คณฺหาติ...

(สํ.นฺิ. ๑๖/๖๑ อสฺสุตฺวาสุตฺต)

๑. จิตปรมัตถ์

นาหํ ภิกขเว อณฺเฏ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสสามิ,
ยํ เอวํ ลหุปริวตฺตํ, ยถยิทํ จิตฺตํ.

ยาวณฺจิทํ ภิกขเว อูปมาปิ น สุกฺรา, ยาว ลหุปริวตฺตํ จิตฺตํ.

(อง.เอกก. ๒๐/๔๘)

๑. จิตปรมัตถ์

ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ,

ตณฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิลเสสฺหิ อุปกฺกิลิณฺณจฺ.

ตํ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน ยถาภูตํ นปฺปชานาตี.

ตสฺมา “อสฺสุตฺวโต ปุณฺณชฺชนสฺส **จิตฺตภาวนา** นตฺถิ”ตี วทามิ.

(อํ.เอกก. ๒๐/๕๑ อจฺฉราสงฺฆาตวคฺค)

๑. จิตปรมัตถ์

ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ,

ตณฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุกฺกเกเสหิ วิปฺปมฺตฺตํ,

ตํ สุตฺวา อริยสาวโก ยถาภูตํ ปชานาติ.

ตสฺมา “สุตฺวโต อริยสวกสฺส **จิตฺตภาวนา** อตฺถิ”ติ วทามิ.

(อ.เอกก. ๒๐/๕๒ อจฺฉราสงฺฆาตวคฺค)

๑. จิตปรมัตถ์

ทิวัญจํ โว ภิกขเว จรณํ นาม จิตฺตนฺตํ. เอวมภนฺเต.
ตมฺปิ โข ภิกขเว จรณํ นาม จิตฺตํ จิตฺเตเนว จิตฺตํ,
เตนปิ โข ภิกขเว จรเณน จิตฺเตน จิตฺตญฺเอย จิตฺตตรํ.
ตสฺมาตึห ภิกขเว อภิกฺขณํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ
“ทีฆรตฺตมึทํ จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน ทฺเฮเสน โมเหเนา”ติ.

จิตฺตสงฺกิลเสสา ภิกขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺตํ,

จิตฺตโวทานา สตฺตา วิสุชฺฌนฺตํ.

(สํ.ข. ๑๗/๑๐๐)

๑. จิตปรมัตถ์

মনন্ডজ প্ৰুজ্জ চমমে জ উপপ্চতি মনোবিণ্ণাণ্ন,
তিন্ণন্নং সঙ্কতি প্চস্সৈ, প্চস্পপ্চজয়া বেতনা.

(সঁ.সপা. ১৯/৬০ সপ্পপুপাতানপরিণ্ণাসুত্ত)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

เอกุปฺปาทนิโรธา จ

เอกาลมฺพนวตฺตูกา

เจโตยฺตฺตา ทฺวิปฺลฺยาส

ธมฺมา เจตสิกา มตา.

(สงฺคห. ๑/๗)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

เจตสี ภาวํ ตทหายตฺตวฺตฺตติตยาติ **เจตสิกํ.**

เจตสี นียุตฺตํ เจตสิกํ.

(วิภาวีนี. ๒/๑๖๖)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะของเจตสิก

จิตตนิสสิตลกขณั

อวิโยคุปปาทรสั

เอกกาลมพนปจจุปฏฐานั

จิตตุปปาทปทฐฐานั

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

กตเม ฌมมา กุสลา. ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ
โสมนสฺสสหคตํ ฌานสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ ภาสทาทารมฺมณํ ภาสคณฺฐารมฺมณํ ภา
รสารมฺมณํ ภา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ ภา ฌมมารมฺมณํ ภา, ยํ ยํ ภา ปนารพฺภ,
ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ, เวทนา โหติ, สลฺยา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ,
วิตกฺโก โหติ, วิจาโร โหติ, ปีติ โหติ, สุขํ โหติ, จิตฺตสฺเสกคคตา โหติ,
สทฺธินฺทริยํ โหติ, วีริยินฺทริยํ โหติ, สตินฺทริยํ โหติ, สมာธินฺทริยํ โหติ,
ปญฺญินฺทริยํ โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, โสมนสฺสสินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ,
สมมาทิฏฺฐิ โหติ, สมมาสงกปโป โหติ, สมมาวายาโม โหติ, สมมาสติ โหติ,
สมมาสมาธิ โหติ,

(อภิ.สํ. ๓๔/๑ ฌมมวฏฺฐวาร)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

สทฐาพลํ โหติ, วิริยพลํ โหติ, สติพลํ โหติ, สมาธิพลํ โหติ, ปญญาพลํ โหติ,
หิริพลํ โหติ, โอตตปปพลํ โหติ, อโลโภ โหติ, อโทโส โหติ, อโมโห โหติ,
อนภิชฌมา โหติ, อพยาปาโท โหติ, สมมาทิฏฐิ โหติ, หิริ โหติ, โอตตปปํ โหติ;
กายปสฺสทฺธิ โหติ, จิตฺตปสฺสทฺธิ โหติ, กายลหฺตฺตา โหติ, จิตฺตลหฺตฺตา โหติ,
กายมฺหฺตฺตา โหติ, จิตฺตมฺหฺตฺตา โหติ, กายกมฺมณฺณตฺตา โหติ, จิตฺตกมฺมณฺณตฺตา โหติ,
กายปาคุณฺณตฺตา โหติ, จิตฺตปาคุณฺณตฺตา โหติ, กายชุกฺกตฺตา โหติ, จิตฺตชุกฺกตฺตา โหติ,
สติ โหติ, สมฺปชณฺณํ โหติ, สมโณ โหติ, วิปสฺสนา โหติ, ปคฺคาโห โหติ,
อวิกฺเขโป โหติ. เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อณฺเณปิ อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมฺมุปฺปนฺนา
อรูปีโน ฌมฺมา. **อิเม ฌมฺมา กุสลา.**

(อภ.สํ. ๓๔/๑ ฌมฺมวาทจฺวาร)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

มโนปุพฺพพงฺคมา ฌมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทฺฐุเจน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ จกํว วหโต ปทํ.

(ขุ.ธ. ๒๕/๑ จกขุपालตเถรวตถุ)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

มโนปุพฺพพงฺคมา ฌมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปสนฺนเนน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ สุขมเนวติ ฉายาว อนปายินิ.

(ขุ.ธ. ๒๕/๑ มจฺจกฺกณฺทลิวตฺถุ)

๓. รูปปรหมัตถ์

รูปปตตีติ รูป,

สีตุนุหาทิวโรธิปจจเยหิ विकारमापञ्चति, आपातीयतीति वा अतुโठ.

(วิภาวินี. ๒/๑๖๖)

๓. รูปปรมาัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะของรูป

รูปปนลกฺขณํ

วิกิรณรสี

อพฺยากตปจฺจุปฏฺฐานํ

วิญฺญาณปทฺฐฺฐานํ

๓. รูปปรมัตถ์

อัย โข เม กาโย รุปี จาตุมฺมหาภูติโก
มาตาเปตฺตีกสมฺภโว โอตฺถกฺมฺมาสุปฺจโย
อนิจฺจฺจฺฉาตฺนปริมทฺทฺนภทฺทฺนวิทฺธฺสนธมฺโม,
อิทฺถจ ปน เม วิญญานํ เอตฺถ สิตํ เอตฺถ ปฏฺิพฺทฺธํ.

(ที.สี. ๙/๒๓๔ สามญฺณผลสุตฺต)

๓. รูปปรหมัตถ์

จกขุณา รูปึ ทิสวา..

โสเตน สททำ สุตวา..

ฆาเนน คนุธิ ฆายิตวา...

(ที.สี. ๙/๒๑๓ สามณณผลสุตต)

๔. นิพพานปรมัตถ์

วานสงฺฆาตาย ตณฺหาय นิกฺขนุตตฺตา นิพฺพานํ

(สงฺคห. ๖๒/๔๒)

ปทมจฺจฺตมจฺจนฺตํ

อสงฺขตมฺนฺตฺตรํ

นิพฺพานมิตฺติ ภาสฺนฺตฺติ

วานมฺตฺตา มฺเหสฺโย.

(สงฺคห. ๖๔/๔๓.)

๔. นิพพานปรมัตถ์

ภวากวํ วินนโต สํสีพพนโต วานสงฺฆาตาย ตณฺหหาย นิกฺขนตํ,
นิพฺพาตี วา เอเตน รากคฺคิอาทีโกตี นิพฺพานํ.

(วิภาวินี. ๒/๑๖๖)

๔. นิพพานปรมัตถ์

ลักษณะที่ติดของนิพพาน

สนฺติลกฺขณํ

อจฺจุตรสํ

อนิมิตฺตปฏฺจุปฏฺจานํ, นิสฺสรณปจฺจุปฏฺจานํ

๔. นิพพานปรมัตถ์

อตถิ ภิกขเว ตทายตน์,

ยตถ เณว ปจวี น อาโป น เตโซ น วาโย,

น อากาसानญจายตน์ น วิญญานญจายตน์

น อากิณจญญายตน์ น เณวสญญานาสญญายตน์,

นายั โลโก น พรโลโก, น อุโภ จนุทิมสุริยา.

ตตฺรปาหิ ภิกขเว เณว อาคตี วทามิ น คตี น จิตี น จุตี น อุปปตตี,

อปฺปติฏฺจิ อปฺปวตฺตํ อนารมมณเมว ตํ. เอเสวนุโต ทุกฺขสฺส.

(ขุ.อ. ๒๕/๗๑ ปจมนิพพานปฐิสํยุตฺตสฺส)

๔. นิพพานปรมัตถ์

ชัชฌา ปรมา โรคา

สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา

เอตํ ฌตฺวา ยถาภูตํ

นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ.

(ขุ.ธ. ๒๕/๒๐๓)

อาโรคฺยปรมา ลาภา

สนฺตฺตฺฐี ปรมํ ฌนํ

วิสุตฺตาสา ปรมา ฌาตี

นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ.

(ขุ.ธ. ๒๕/๒๐๔)

สวัสดีครับ